

TEMA BROJA: 2000 GODINA OD BATONOVOG USTANKA

OVE GODINE SE NAVRŠAVA RAVNO DVA TISUĆLJEĆA od završetka velikog ustanka iliro-panonskih naroda protiv rimskih osvajača. Taj događaj, koji se naziva još i Panonsko-dalmatinski ustanak ili Veliki ilirski ustanak, antički su pisci nazivali *Bellum Batonianum*, Batonovim ili Batonskim ratom, po imenu dvojice vrhovnih vođa ustanka. To je prvi historijski dokumentiran rat na prostorima današnje Bosne i Hercegovine, ali i prvi u historijskim izvorima zabilježen čin herojskog otpora stranim osvajačima na našim prostorima. Batonov ustanak, kojeg su rimski pisci nazvali “najvećim od svih vanjskih ratova poslije Punskih”, nije samo predstavljao teško iskušenje za rano Augustovo carstvo – štaviše, njegove posljedice po dalji razvoj rimske vanjske i unutarnje politike su toliko značajne i duboke da ih na ovome mjestu nemamo prostora elaborirati.

Sigurno je, međutim, da se Batonov ustanak može smatrati jednim od prijelomnih događaja u rimskoj historiji uopće, a što se tiče stanovništva bosansko-hercegovačkih prostora, njegov završetak označio je potpunu civilizacijsku prekretnicu. Panonsko-ilirski narodi, čijih se herojskih djela sjećamo nakon ravno dva milenija,

poslije krvavog sloma ustanka, zakoračili su u razdoblje antike, u kojem, u narednih par stoljeća, postepeno napuštaju svoj stari način života, utapajući se u opće kulturno-civilizacijske okvire antike.

Ustanak je izbio 6. godine n.e., negdje u centralnim dijelovima Bosne (koja je pripadala rimskoj provinciji Ilirik), gdje je živio narod Dezitijati. Uzroci ustanka su bili složeni i brojni, a najčešće se navode visoki porezi, zloupotrebe i nepravde pri njihovom ubiranju, nezadovoljstvo domaćeg stanovništva stegom rimskih upravno-administrativnih okvira, izrabljivanje i pljačka domaćih bogatstava, itd. Neposredan povod je bilo prisilno mobiliziranje domaćih mladića, koji su u sastavu pomoćnih jedinica rimske vojske trebali da budu upućeni u rat protiv Markomana, na prostorima današnje Češke i Austrije. Ustanak je, dakle, izbio među Dezitijatima, a potom se proširio na teritorije drugih naroda, u prvom redu Delmata (koji su živjeli na prostorima današnje Hercegovine), zatim Breuka (na prostorima sjeveroistočne Bosne i Slavonije), Mezeja (na tlu sjeverozapadne Bosne), Pirusta (gornje Podrinje i Sandžak), itd.

Izbijanje ustanka izazvalo je paniku među Rimljanima, toliku da je navodno i sam car August bio potresen strahom. Govorilo se o stotinama hiljada panonskih ratnika, spremnih da udare na samu Italiju. Rimljani su hitno sklopili primirje s Markomanima i prikupljenu vojsku, predvođenu Augustovim posinkom (i budućim nasljednikom) Tiberijem, uputili nazad prema Iliriku. Do kraja ustanka, Rimljani su u Iliriku angažirali glavninu svojih vojnih potencijala, uključujući i mjere poput mobilizacije veterana ili vrbovanja oslobođenih robova. Kroz mnoge teške bitke i sukobe, ustanici su svojim herojskim otporom odolijevali višestruko jačem i moćnijem protivniku, bolje opremljenom i naružanom. Dvojica vrhovnih vojskovođa, koji su nosili isto ime – Baton, jedan Dezitijat, a drugi Breuk, svojim su vojnim umijećem zadivili i rimske historičare.

U ustanku, jednu od glavnih uloga su imali Breuci, narod koji je živio na prostoru današnje Slavonije, te dijelovima sjeverne i sjeveroistočne Bosne. U prve dvije godine rata, njihov je teritorij podnio i

najveći teret ratovanja. Izloženi neprekidnim pustošenjima i razaranjima, pojavom gladi i boleština, te dovedeni na rub istrjebljenja – Breuci su prvi popustili. U ljeto 8. godine n.e., njihov vođa Baton se predao Rimljanima, izručivši im svog saborca Pinesa – jednog od breučkih vođa, koji se nije mirio s predajom. Rimljani su mu za uzvrat priznali vlast nad Breucima. No, ubrzo potom, Baton Breučki je zarobljen i pogubljen od svog desitijatskog imenjaka, a Breuci su se ponovo pobunili. Rimske legije su vlast nad Ilirikom morale povratiti silom. U jesen 9. godine n.e., pale su i posljednje enklave ustaničkog otpora, negdje na prostoru Delmata, u dalmatinskom zaleđu. Antički pisci su ostavili potresne opise očajničkih primjera herojskog mučeništva domaćih boraca, čije su se žene sa djecom bacale sa gradskih zidina ili u vatru, samo da ne padnu u ruke Rimljanima. Baton Dezitijatski je, u bezizlaznoj situaciji, Rimljanima ponudio predaju, ne tražeći za sebe ništa – samo da život bude pošteđen njegovim vojnicima. Na pitanje vojskovođe Tiberija, zašto je krenuo u pobunu, Ba-

ton je odgovorio: "Vi Rimljani ste sami kri-
vi za to: svojim ste stadima umjesto pastira
i pasa slali vukove!". Njegova je hrabrost i
zapovjednička sposobnost zadivila i samog
Tiberija: umjesto da bude pogubljen ili ba-
čen u najveće tamnice, kako su Rimljani
inače postupali s pobunjeničkim vođama,
Baton je bogato obdaren i poslan u egzil u
Ravenu, gdje je proveo ostatak života.

***

Batonov ustanak, bez ikakve sumnje,
predstavlja jedan od najznačajnijih doga-
đaja u historiji Bosne i Hercegovine i svih
njezinih stanovnika. Današnja sjeveroi-
stočna Bosna i područje šire okoline Gra-
čanice, bio je, zasigurno, prostor na kojem
su se odigrali neki od najznačajnijih doga-
đaja tokom ustanka. U tom smislu, Redak-
cija se odlučila da ovaj broj našeg časopisa
tematski posveti upravo 2000-toj godišnjici
ovog velikog događaja. Na tu temu objav-
ljujemo tri opširnija priloga: 1. Doc. dr.
Bego Omerčević, Filozofski fakultet Tu-
zla, *Posljedice Batonovog ustanka: odrazi na
tlu sjeveroistočne Bosne*, 2. Dr. sc. Salmedin
Mesihović, Filozofski fakultet u Sarajevu-
Odsjek za historiju, *Baton Breučki – pre-
daja i kazna–prilozi antičkoj historiji sj-
vernoistočne Bosne* i 3. Edin Šaković, prof.
iz Gračanice, magistrand iliologije na Fi-

lozofskom fakultetu Sarajevo. *Breuci – naj-
stariji imenom poznati stanovnici sjeveroi-
stočne Bosne*.

Ovim tematiziranjem, istovremeno, na-
govještavam konceptijsko proširenje na-
šeg časopisa na nešto šire geografske pro-
store. Pored radova koji su usko vezani za
Gračanicu i njenu užu okolinu, želja nam je
da "Gračanički glasnik" otvorimo i za nešto
šire zahvaćene teme, kao i za istraživačke
priloge koji tretiraju problematiku sa cje-
lokupnog prostora sjeveroistočne Bosne.
"Gračanički glasnik" je već i do sada u na-
učnim krugovima tretiran kao referentna
publikacija, a naše su ambicije da ga učini-
mo još kvalitetnijim, u naučnom i struč-
nom smislu. Ovakvi naši planovi, nada-
mo se, vode dalje u tom pravcu, a ovaj broj
predstavlja jedan od prvih koraka. Dokaz
za to je i nova rubrika pod naslovom "Gra-
đa", u okviru koje ćemo prezentirati neo-
bjavljenu arhivsku i drugu građu s područ-
ja kulturne historije na ovim prostorima.
Od narednog broja slijede dalja konceptij-
ska i druga poboljšanja kvaliteta priloga, te
formalno i tehničko prilagođavanje sadr-
žaja Časopisa najvišim standardima za ovu
vrstu periodike – pri čemu njegova temelj-
na misija ostaje nepromijenjena.

Redakcija